

Polisverksamhet i Finnerödja

I de gamla domböckerna från 1600-talet kan man se att grova brott som mord och dråp var sällsynta i Finnerödja. De dråp som skedde förövades, för det mesta, antingen under rusets inflytande eller av svartsjuka. Barnamord förekom då och då och ledde till stränga straff. Vid Bondeupproret i Binneberg 1710 gick de uppretade bönderna till anfall mot överheten. Landshövdingen hade gett order om att allmogen i Vadsbo härad skulle samlas i Binneberg för att sedan tåga mot Skåne och där vara med och försvara Skåne mot danskarna. Anledningen till upproret var bland annat att bönderna inte ville gå längre än till Binneberg som ligger mellan Mariestad och Skövde. De var även upprörda över höga skatter, olaga värvning och utskrivning. När bönderna styrkt sig med brännvin steg modet och de gav sig på bland andra kronobefallningsman Johan Olofsson Wahrenberg, som dödades av bönderna. Tre av de pådrivande vid upproret och dödandet av Wahrenberg kom från Finnerödja och de dömdes till döden. Upprorsmakarna var Sven Nilsson i Korterud, Påvel Bengtsson i Ängen och Per Nilsson i Lindhult.

Fjärdingsman

Fjärdingsman var länge ett lokalt förtroendeuppdrag men i slutet på 1800-talet övergick det till att vara en lägre statlig tjänst, oftast på deltid. Fjärdingsmannen biträdde kronolänsmannen med indrivning, vägtillsyn, polisverksamhet med mera. Från 1850 skulle det finnas minst en fjärdingsman i varje socken. Fjärdingsmännen utsågs och avlönades av kommunen och tjänstgöringstiden var tre år men omval kunde ske för en ny treårsperiod. I slutet på 1800-talet hette fjärdingsmannen i Finnerödja Anders P. Dahl. Under åren 1908 – 1910 innehade hemmansägare Henning Nilsson i Kvarnsjöfallet tjänsten och han efterträddes av Carl Carlsson, Västra Finnerödja 1911 – 1916. Henning Nilsson fick 150 kr per år i lön, pengar som betalades ut två gånger om året. År 1916 var lönen uppe i 225 kr per år. Axel Norling, som var brevbärare under många år, var också fjärdingsman en period. 1932 kom en ny polislag som omvandlade fjärdingsmannens tjänst till ordinarie polistjänst med tillsvidare anställning. Samma år tillträdde Erik Andersson som Finnerödjas första polis. Titeln fjärdingsman levde kvar till långt in på 1940-talet.

En av fjärdingsmannens/polisens uppgifter i Finnerödja var att hålla uppsikt över ordningen under marknadsdagarna vid Paradistorg. Bernt Gunnarsson har gett en ögonblicksbild från en marknadsdag i början på 1940-talet. Han berättar att ”dagen till ära hade polisman Andersson sin finaste uniform på sig och allt var nypressat och nystruket. Till sin hjälp den här dagen hade han även polisman Skoog från Hova. Han var överkonstapel och det var den högsta polistrang jag vid denna tid kände till. Överkonstapel Skoog hade spetsbyxor och blankpolerade läderstövlar. När dessa betydelsefulla, lagens väktare, promenerade fram och tillbaka mellan marknadsstånden drog sig folk diskret åt sidan, med respekt och beundran. I sina bälten hade båda batonger men även polispistolerna fanns med. Batongerna kom nog till användning senare på kvällen, men vilken nytta gjorde pistolerna?”

Arresten

I juli 1895 lämnade kronofjärdingsmannen Anders P. Dahl in en skrivelse till Kommunalstämman där han anhöll om att en arrest skulle byggas vid Paradistorg. Stämman beslutade att bygga en arrest och gav kommunalnämnden i uppdrag att hitta en lämplig plats vid torget. Arresten byggdes intill Stenqvists affär (senare Finngården) och innehöll två celler och ett

vaktrum. Föreståndaren för Finnerödja gästgiveri var villig att bidra med 50 kr till bygget, resten av kostnaden skulle kommunen stå för. Det gick ofta livligt till vid marknadsdagarna med många slagsmål som följd och Finnerödja behövde en arrest där bråkmakarna fick sitta och nyktra till. Vid kommunalstämmans sammanträde i december samma år hade det kommit in ett antal anmälningar gällande lag och ordning. En gällde ölförsäljningen vid Gästgiveriet. I stämmans protokoll står det att ”befogade anmärkningar förefinnes mot det sätt, hvarpå ölförsäljningen vid Finnerödja gästgivargård nu bedrifves, och att denna försäljning visat sig utöfva ett i hög grad skadligt inflytande, tydligast bevisat däraf, att ordningen af betänklig, t.o.m. lifsfarlig art vid gästgivargården förekommit”. Kommunalstämman tillsatte en kommitté som fick i uppdrag att vidta lämpliga åtgärder för att få slut på ölförsäljningen vid gästgiveriet. En annan anmärkning gällde de personer som av kommunen valts att biträda fjärdingsmannen när det gällde ordningen vid torgdagarna. Det hade framkommit att dessa personer brustit i sitt uppdrag. Antingen hade de inte inställt sig för tjänst när fjärdingsmannen kallade eller också hade de varit ”försumliga och liknöjda”. Stämman beslöt att dessa personer skulle få böta 5 kr varje gång de misskötte sitt uppdrag.

Arresten låg i det lilla huset som syns precis bortanför det stora huset (som senare blev Finnerödja). Okänd fotograf.

I början på 1930-talet kom frågan upp om en gemensam arrestlokal för hela landsfiskaldistriktet. Den naturliga placeringen var i så fall Hova som låg mest centralt. En viss oro spred sig bland Finnerödjaborna när det gick upp för dem att arresten kanske skulle flyttas från bygden. Det blev ju längre väg att frakta de som behövde tänka över sina synder men å andra sidan skulle man få mer ändamålsenliga lokaler. Arresten i Finnerödja var i stort sett bara ett skjul. Under sommaren 1934 hade frågan, om arrestens vara eller icke vara i Finnerödja, kommit så långt att det var bestämt att den skulle läggas ner, men ingen visste när. Kommunalfullmäktige gick händelserna i förväg och beslöt på sammanträdet i juli 1934 att arresten skulle säljas på offentlig auktion. Man la dock till en brasklapp att ingen försäljning skulle ske förrän frågan var helt löst.

Under tiden som diskussionen fortsatte om lämplig placering av arresten uppstod ett nytt problem. Stora landsvägen som passerade över Paradistorg skulle få en ny sträckning vilket innebär att den nuvarande arresten skulle hamna precis på väggkanten. På kommunalnämndens sammanträde i juni 1934 beslöt man att göra en hemställan till Vägstyrelsen om att Vägstyrelsen skulle bekosta en flyttning av arresten till en obebyggd tomt tvärs över gamla landsvägen. Arresten blev flyttad men det råder delade meningar om det blev till den föreslagna tomten eller till en annan plats vid torget.

Arresten, sedd från andra hållet, till vänster om vägen. Okänd fotograf.

I slutet på 1934 fick kommunalnämnden tre olika förslag på hur arrestfrågan skulle lösas i Hova. Nämnden förordade förslaget där man skulle inreda en del av gamla tingshuset i Hova till arrestlokal eftersom det var det billigaste alternativet. Att det fanns ett uppenbart problem med det förslaget tog man lätt på. I protokollet kan man läsa att ”byggnadsordningen för Hova by ej tillåter den föreslagna omändringen af tingshuset, bör inte blifva något oöfverstigligt hinder. Ej heller kan byggnaden anses vara till hinder för trafiken så att den därför måste undanskaffas”.

1938 tog arrestfrågan en ny vändning när det kom fram att gamla tingshuset i Hova eventuellt skulle säljas. Under våren 1938 fick kommunalnämnden veta att övriga kommuner, som ingick i landsfiskalsdistriktet, ämnade använda sig av arresten i Mariestad. Nämnden beslöt undersöka om även Finnerödja kunde skicka sina arrestanter dit. Det skulle i så fall bli det billigaste alternativet. I juni kom ett yttrande från Länsstyrelsen i Mariestad om att alla kommuner som ingick i Hova tingslag ”skola åläggas uppföra erforderliga arrestlokaler”. Länsstyrelsen ansåg dock att Finnerödja kunde skicka sina arrestanter till Mariestad under tiden som man kom fram till ett beslut om var arresten skulle placeras. Eftersom Finnerödja bara hade några få personer per år som behövde inhysas i en arrest skulle det inte bli så betungande för arresten i Mariestad. Länsstyrelsen föreslog att en arrestlokal skulle ingå i det kommande kommunalhusbygget i Finnerödja. Enligt länsstyrelsens bestämmelser måste arresten vara färdig att tas i bruk senast 1 juli 1940 annars skulle ett vite på 1000 kr tas ut.

Kommunalnämnden tyckte att tiden var för knapp och ville överklaga beslutet. På fullmäktigesammanträdet i december 1938 beslöt man att skicka in en överklagan som fick följande lydelse: ”Från Mariestad har meddelats att Finnerödja kommun fått tillåtelse att införa arresterarna till stadens arrest. Denna lösning av frågan godkändes dock icke av länsstyrelsen. Kommunen torde därför vara nödsakad att anordna egen arrest. Men då den av länsstyrelsen fastställda tiden till den 1 juli 1940 är alltför knappt tilltagen, vill nämnden föreslå, att länsstyrelsens beslut överklagas med anhållan om att tidpunkten för arrestens iordningsställande framflyttas till den 1 januari 1941”. Överklagan avslogs. Våren 1939 tog saken återigen en ny vändning. Nu var helt plötsligt Hova kommun villig att bygga en arrestlokal som dessutom skulle bli klar inom lagstadgad tid 1 juli 1940. Hova kommun skulle ansvara för arresten i 30 år och Finnerödja kommun skulle stå för transportkostnaderna till Hova men även för matkostnaderna för de intagna under tiden de satt i arresten. (Något kommunalhus blev inte byggt i Finnerödja förrän 1963 men det är en annan segdragen historia).

Tingshuset i Hova som var tänkt som arrestlokal. Okänd fotograf.

Det finns inga anteckningar om någon blev skickad till arresten i Mariestad innan arresten i Hova blev färdig. Jag har heller inte hittat någon uppgift om gamla arresten till slut såldes på auktion eller om den revs. Det tog alltså sex år från det att kommunen beslöt att sälja arresten till dess frågan fick en slutgiltig lösning. Ibland kan till synes enkla frågor verkligen dra ut på tiden.

Finnerödjas poliser

Den 1 januari 1932 anställdes Erik Andersson som Finnerödjas första polis. Liksom många av hans samtida kollegor började han sin bana med en fast anställning inom det militära. I Eriks fall var det A 10 i Karlsborg. 1930 började han på polisskolan i Karlshamn och sin första polistjänst fick han alltså i Finnerödja. Erik Andersson bodde i Stationsbacken, nuvarande Backgatan 3, där han också hade sitt kontor. 1933 begärde landsfiskalen i Hova att kommunen

skulle köpa in en pistol till polisman Andersson. Ordföranden fick i uppdrag att ta fram uppgifter om lämpligt vapen och valet föll på en Browning Rekyl-pistol för 47:50. Några år senare anhöll polisman Andersson, hos fullmäktige, om att få köpa ett bälte till pistolen. 1940 fick Andersson en lön på 2 400 kronor per år och dessutom 30 kronor som ersättning för skrivmaskinsslitage. Under 1942 kom det in en begäran till kommunalfullmäktige om att polisen i Finnerödja behövde kriminalteknisk utrustning. Fullmäktige avslag begäran med motiveringen att ”om något inträffar som behöver utredas anlitar vi statspolisen”.

Polisman Erik Andersson. Okänd fotograf.

I alla tider har det förekommit fylla och bråk vid festligheter och Finnerödja är inget undantag. I ett kommunalnämndsprotokoll från 1933 kan man läsa att en av ledamöterna meddelar att ”vid basarerna i templarlokalen vid stationen förekommer, att berusade personer lämnas fritt tillträde till lokalen, där de uppträda synnerligen ohyfsat och utanför lokalen förekommer stoj och oväsen till obehag för de i närheten boende. Nämnden fordrar, att föreskrifter som givits av vederbörande myndigheter, då tillstånd lämnats att anordna dylika tillställningar, verkligen beaktas, så att förenämnda oordningar ej vidare må förekomma”. I samma protokoll kan man också läsa att nämnden tycker att polisen ska hålla bättre ordning på trafiken från Templet (NTO-lokalen) och ner till landsvägen efter basarernas slut, så att inte gående hindras att komma fram.

*Polisman Erik Andersson hade sitt kontor i det mittre huset. Längst upp ligger stationshuset.
Okänd fotograf.*

Den 1 september 1948 tillträdde Erik Andersson en ny tjänst i Hova och en efterträdare till honom skulle utses. Valet stod mellan tre likvärdiga sökande och valet föll på David Everland. Everland stod som polisfjärdingsman i ett protokoll. Han stannade bara knappt ett år så sommaren 1949 var det dags för kommunalfullmäktige att återigen utse en ny polis. Denna gång fanns det bara två sökande och valet föll på fjärdingsman Torsten Johansson från Hyssna. Torsten hade tjänstgjort som polis i 7½ år och genomgått poliskonstapelskola.

Eftersom den nytillsatte polisen inte hade någon bostad i Finnerödja beslutade fullmäktige att köpa fastigheten Finneskog 1:60 för 36 000 kr av fru Milus Andersson, Skagersholm och hyra ut den till polisen. Huset låg centralt i samhället på adress Tivedsvägen 12. I det lilla huset inrättade polisen sitt tjänsterum. Enligt ett protokoll från december 1949 köpte kommunen in ett skrivbord, en skrivbordsstol, en bokhylla, ett skrivmaskinsbord, 2 stolar och en skrivbordslampa. Tjänsterummet var på bara 7 kvm så det kan inte ha blivit mycket plats över när möblemanget kom på plats. Under våren 1950 var det dags att byta ut den gamla tjänstepistolen. Kommunalnämnden tillstyrkte ett inköp av en Waltherpistol kaliber 7,65 mm till en kostnad av 125 kr. I ett tidningsurklipp från 1955 kan man läsa att polisman Johansson bokfört 669 ärenden, skrivit 314 rapporter och förhört 397 personer. Det framgår inte men det borde vara det sammanlagda antalet ärenden under hans Finnerödjatid. Om det bara gällde det senaste året måste Finnerödja ha varit ett laglöst land i mitten på 1950-talet.

Polisman Johansson upplevde det alltmer svårjobbat i den trånga lokalen och det han saknade mest var ett förhörssrum. Det hände att han fick använda ett rum i sin egen bostad när det lilla kontoret inte räckte till. Kommunen sökte efter en lämplig lokal och när de första fyra Tivedshusen stod klara 1956 fanns det en ledig källarlokal i hus nr. 4. Kommunen beslöt sig för att hyra lokalen och Torsten Johansson fick en bättre arbetsmiljö. Det planerade kommunalhusbygget, som hade varit på tal under många år, var tänkt att innehålla kontor för polisen men det hann aldrig bli färdigt innan polisverksamheten lades ner helt i Finnerödja.

I förgrunden Torsten Johanssons bostad och kontor på Tivedsvägen 12. Foto Arne Sjöstedt.

I en tidningsintervju från 1959 sa poliskonstapel Johansson att hans distrikt var ett av de lugnaste i hela landet men eftersom det var så vidsträckt blev det ändå arbetsamt. Mycket av arbetet gick åt till att utreda trafikolyckor på rikssexan. Ibland ville andra polisdistrikt ha hjälp med spaning efter brottslingar, som kunde komma förbi på riksvägen. ”Då och då fastnar det också någon skum typ i näten” sa han. Johansson berättade vidare att han aldrig haft problem med bygdens folk, de är laglydiga och skötsamma. De som begår lagöverträdelser är alltid utsocknes. När det gällde spritmissbruket i kommunen så var det lugnt utom vid jordgubbsfesterna och på marknadsdagen men de som åkte fast för fylleri var nästan alltid från annan ort. Olaga jakt var vanligt förekommande i trakten men inte heller här kom de skyldiga från Finnerödja enligt polismannen. Var Finnerödjaborna verkligen så skötsamma eller ville Johansson inte se eller medge att även kommuninnevånarna begick lagöverträdelser?

1951 kom frågan upp om en omorganisation av polisväsendet. Som det nu var utgjorde varje kommun ett eget polisdistrikt. Förslaget var att slå ihop alla små polisdistrikt till ett större som skulle omfatta ett helt landsfiskalsdistrikt. I oktober 1951 samlades representanter för de berörda kommunerna inom Hovas landsfiskalsdistrikt för att diskutera saken. Man kom enhälligt fram till att motsätta sig en stor sammanslagning och påpekade att efter kommunsammanslagningen som skulle ske 1952, där Finnerödja och Tived skulle gå samman till en kommun, skulle förutsättningarna för att utföra ett bra polisarbete bli ännu bättre. 1956 kom frågan på tal igen och landsfiskalens förslag var att Tivedens, Amnehärads och Lyrestads polisdistrikt skulle sammanföras med Hovas och att alla poliser skulle vara stationerade i Hova. Kommunalnämnden i Tivedens kommun tyckte det var synnerligen olämpligt att det inte skulle finnas någon polis placerad inom kommunen (läs Finnerödja) och yrkade på avslag. Efter en del diskussioner i fullmäktige på augustisammanträdet 1956 beslöt man att gå med på att sammanföra Tivedens polisdistrikt med Hovas från den 1 januari 1957 under förutsättning att en polis fortfarande skulle vara stationerad i Finnerödja. När Hovapolisen omorganiserades 1961

fick Torsten Johansson flytta till Hova medan polisman Bo Zetterman från Hova fick sin tjänstgöring förlagd till Finnerödja. 1962 lades lokalkontoret i Finnerödja ner. När Torsten Johansson flyttade från Finnerödja beslöt fullmäktige att sälja huset på Tivedsvägen, som Torsten Johansson hyrt, på auktion.

Torsten Johansson var en duktig fiolspelare och spelade ofta i olika sammanhang runt om i bygden. Det hände att folk som hade ärenden till honom kunde få vänta en bra stund om de råkade komma när han övade på sin fiol. Att en polisman prioriterade fiolspel framför polisarbete kunde nog bara hända på en liten ort som Finnerödja och i en gången tid.

Polismannens lön efter 13:e lönegraden, klass 15,ortsgrupp 2	-----	5,808:-
Rörligt tillägg 12:- % å lön	-----	696:96
Kompensation för minskade indrivnings- inkomster	-----	180:-
Beklädnadsbidrag	-----	240:-
Ersättning för cykel	-----	60:-
" " kontorslokal	-----	240:-
" " skrivmaskin	-----	60:-
Skrivmateriel (förslagsanslag)	-----	30:-
Abonnemangsavgift för telefon nr 27	--	88:-
Lön åf semestervikarie	-----	328:45
Pensionsavgift	-----	200:-
Polisvakt vid marknad	-----	15:-
		<u>7,946:41</u>

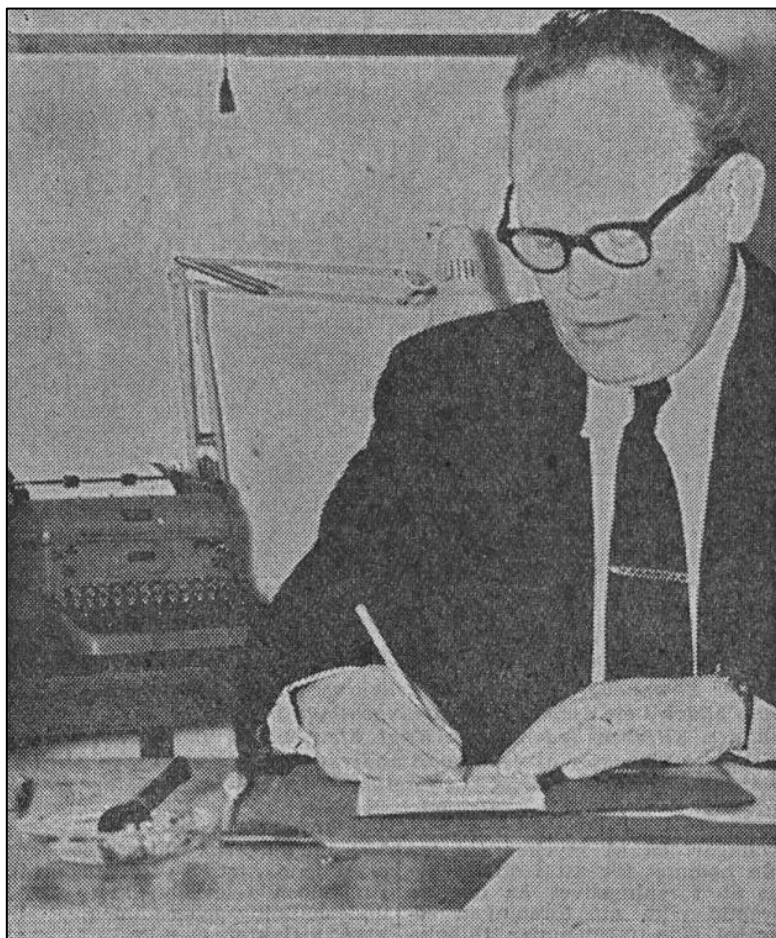
Budget för Finnerödjas polisväsende 1947. Lönen på drygt 5 000 konor var för ett helt år.

Varierande arbetsuppgifter för polisen i Finnerödja

Polismännen hade även andra arbetsuppgifter inom kommunen än de rent polisiära. När Finnerödja fick sin borgarbrandkår 1942 blev polisman Erik Andersson utsedd till brandchef. Andersson efterträddes på den posten i tur och ordning av kollegorna David Everland och Torsten Johansson. Från 1953 rekryterades brandcheferna från annat håll än poliskåren.

Dagarna före jul 1940 skedde ett inbrott i Konsum. Tjuvarna hade brutit upp fönsterluckorna som satt framför fönstret till kontoret och tagit sig in den vägen. Bytet blev 25 kg kaffe, herr- och damstrumpor, herrunderkläder, cigaretter och tobak. För att få med sig alla kaffepaket hade de tömt ur en säck med ärtor på golvet och lagt ner kaffet i säcken istället. Polisen riktade misstankarna åt ett visst håll.

Det var inte bara inbrott och infångande av tjuvar som föll på polismannens lott i Finnerödja. En kväll i oktober 1945 iakttog personer i Brunterud ett starkt eldsken strax över trädtopparna och man befarade att en olycka skett. Man kontaktade Finnerödjas polis Erik Andersson som tillsammans med många andra gav sig ut för att söka efter ett befarat störtat plan. På morgonen hittades planet i en mosse djupt inne i skogen. Planet tillhörde flygflottiljen i Karlsborg.

Torsten Johansson i sitt nya kontor i Tivedshusen.

I maj 1950 när polisman Torsten Johansson gick brandsyn vid Ramundeboda upptäckte han en man som verkade mystisk. Johansson tog med sig mannen in på förhör. Det visade sig att mannen, som var från Göteborg, hade 1300 kronor i kontanter på sig samt 43 öppnade avlöningskuvert. Vid förhöret erkände Göteborgaren att han gjort inbrott i Göteborgs konservfabrik natten innan.

Någon gång i början på 1950-talet fick Finnerödja taxi en beställning på en körning till Mariestad. Det var två män, som uppfört sig mycket egendomligt i Oskar Almqvists cykelverkstad, som beställt taxin. Oskar Almqvist varskodde taxichauffören Harry Andersson om de skumma typerna och Harry fann det säkrast att be polisman Johansson om hjälp. Taxikunderna tog plats i baksätet medan polisen satte sig i framsätet bredvid Harry. Under hela resan satt Torsten med pistolen skjutklar. Pistolen var visserligen dold för passagerarna men Harry visste ju att den fanns där alldeles intill honom. Harry har berättat att han var livrädd under hela resan till Mariestad. Frågan är bara vad som var mest skrämmande för honom, de två skumma männen där bak eller en polis med en skjutklar pistol bredvid sig. Resan till Mariestad gick dock bra. Tilläggas kan att polisman Johansson inte var känd som den modigaste av poliser.

I november 1956 blev Finneröjapolisen kallad till en trafikolycka som skett i närheten av järnvägsundergången i Finnerödjabacken. Det var en långtradare med släp som kanat av vägen i det hala väglaget. Släpet slog runt och lasten som bestod av Gevaliakaffe i småpaket spreds över ett stort område. När polisen kom fram möttes de av en härlig kaffedoft. Som tur var skadades ingen men förödelsen på platsen var stor.

Under de otroligt populära jordgubbsfesterna i slutet på 1950-talet och under 1960-talet, med kröningen av Miss Jordgubbe som den stora attraktionen, kunde det komma över 4000 personer till parken på en enda kväll. Då räckte inte Finnerödjas enmanspoliskår till. Det krävdes förstärkning från flera håll för att kunna hålla ordning på framför allt de många raggarna som sökte sig till parken. De flesta oroligheterna skedde utanför parken och det kunde bli många resor till arresten i Hova under en festkväll. En och annan resa till lasarettet i Mariestad hörde också till när någon behövde plåstras om efter slagsmål.

Barn från förskolan i Finnerödja besöker polisen i Laxå 1971. Damen till vänster är Ulla-Britt Eriksson. Okänd fotograf.

En polisman inspekterar ett stånd på Finnerödjamarken 1974. Okänd fotograf.

Polishunden Dick

Kenneth och Kicki Carlsson (barn till dåvarande ägarna av Carlssons livs) lekte ofta med polisman Erik Anderssons son Ragnar på 1940-talet. Då och då var polishunden Dick med i lekarna och det hände att barnen klädde på hunden kläder. Hunden var from som ett lamm tillsammans med barnen. När det var dags för tjänsteuppdrag fick Dick på sig ett speciellt halsband och koppel och blev som förbytt. Han visste att det var jobb på gång och uppvisade ett aggressivt beteende.

Ärlig ung man

År 1959 var en 14-årig yngling ute och åkte moped när han upptäckte en handväska på Tivedsvägen. Han lämnade in den till polis Torsten Johansson som bodde alldeles i närheten. Polisen tyckte inte att en upphittad handväska var så mycket att bry sig om. När den unge mannen talade om att det låg en hundralapp i väskan blev det dock fart på Johansson. 100 kr var mycket pengar på den tiden. Några dagar senare ringde polis Johansson hem till killens föräldrar. Föräldrarna trodde att deras son åkt fast för olovlig körning, eftersom han inte hade åldern inne, men saken gällde något helt annat. Polisen berättade att han hittat handväskans ägare som var järnhandlarfrun Märta Nilsson. Fru Nilsson bodde bara ett par hus ifrån polisens bostad. Om upphittaren fick någon belöning förmåler inte historien.